



BALANS 1 jaar na de aanslagen

Kabinet van minister Gosuin

1/ Inleiding:

Naar aanleiding van de aanslagen van 22 maart 2016 op de luchthaven van Zaventem en in de Brusselse metro en, meer algemeen, de terroristische dreiging, kenden bepaalde sectoren – meer bepaald degene waarvan de activiteit verband houdt met het imago en de aantrekkingskracht van het Gewest – aanzienlijke moeilijkheden: dit is het geval voor de restaurantsector, de toeristische sector en de sector van de detailhandel.

[De NBB heeft aangekondigd](#) dat de kosten van de aanslagen tussen de 0,2 en de 0,3% van het bbp zullen schommelen. We weten dat het vooral Brussel was dat onder dit verlies leed.

Vanaf de dag na de aanslagen vroeg de minister van Economie en Tewerkstelling zijn bestuur om te voorzien in een specifieke monitoring om de specifieke situatie van deze belangrijke sectoren voor het Brusselse economische weefsel op te volgen.

Onderwijs: het gebrek aan aantrekkingskracht van het Gewest had een relatief beperkte impact op de globale economische dynamiek van het Gewest. De ondernemingsdynamiek eigen aan het Gewest en de tekenen van economisch herstel beperken gelukkig de negatieve impact. Het is echter duidelijk dat bepaalde sectoren, met name degene die het Brusselse economische weefsel vormen, het bijzonder hard te verduren kregen.

Twee factoren verklaren deze relatief beperkte impact.

1/ “De goede weerstand van de Brusselse economie in de ruime zin vóór de aanslagen heeft bijgedragen tot het verzachten van de negatieve gevolgen ervan: het aantal opgerichte bedrijven neemt toe, het aantal werkzoekenden neemt af”, meent hij.

2/ Hoewel dit objectief gezien delicaat is om te beoordelen, hebben de – zowel op het federale als op het Brusselse niveau – getroffen steunmaatregelen veel ondernemingen geholpen het hoofd boven water te houden.

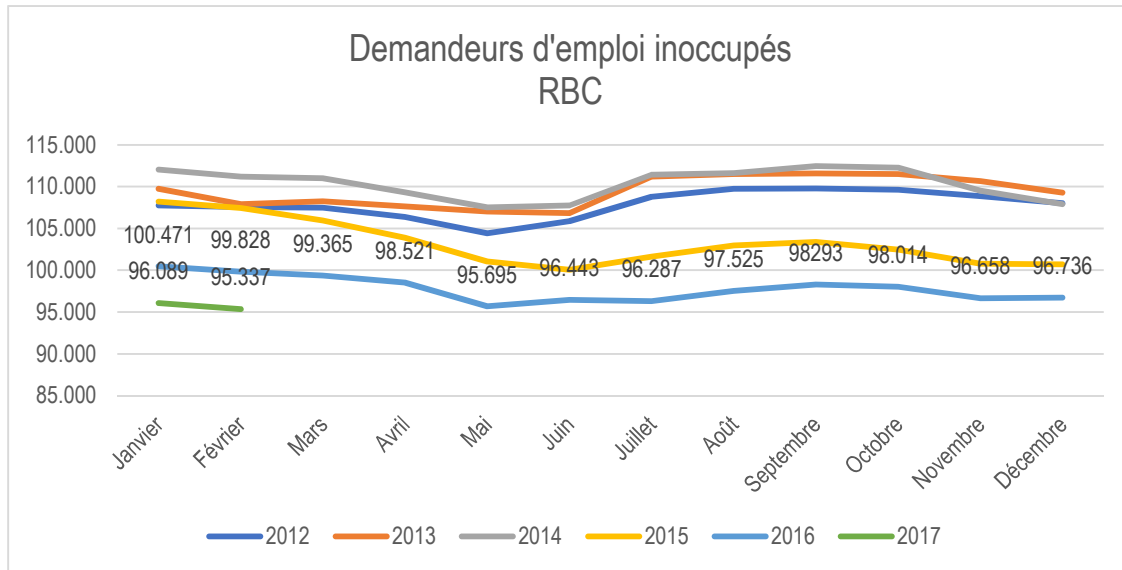
De indicatoren tonen aan dat geleidelijk aan terugkeren naar de situatie van voor de aanslagen.

Methodologische precisering. Geen sectorale gegevens met betrekking tot:

- *De btw-plichtige ondernemingen, de oprichtingen en stopzettingen (de ADS heeft haar sectorale statistieken met betrekking tot 2016 nog niet gepubliceerd; ze zijn 9 maanden na datum beschikbaar). Controleren of de ADS over voorlopige gegevens beschikt hieromtrent?*
- *De zelfstandigen (het RSVZ heeft de gegevens met betrekking tot 2016 nog niet gepubliceerd; ze zijn in het algemeen beschikbaar aan het begin van de tweede helft van het volgende jaar). Controleren of het RSVZ over voorlopige gegevens beschikt hieromtrent?*
- *De ritten met het openbaar vervoer in het BHG (maandelijkse gegevens; cf. suggestie van het BISA om contact op te nemen met de MIVB)*
- *De financiële toestand van de ondernemingen uit de mogelijks getroffen sectoren (NB de rekeningen worden ten laatste 7 maanden na de afsluiting van het boekjaar neergelegd bij de NBB). Graydon publiceert een verslag over de financiële toestand van de kmo's aan het begin van het jaar – het verslag 2017 heeft betrekking op de gegevens van 2015)*
- *Het overlevingspercentage van de ondernemingen naargelang de activiteitensector (Graydon/Unizo/UCM publiceren een Startersatlas in de loop van april, op grond van de gegevens van het voorgaande jaar. Daarin zijn de statistieken over het overlevingspercentage per activiteitensector opgenomen).*
- *Het aantal jobs (arbeidsplaatsen – RSZ-gegevens) in het BHG met betrekking tot 2016. De meest recente beschikbare gegevens betreffende het aantal jobs in firma's gelegen in het BHG (gedecentraliseerde gegevens) hebben betrekking op 2015.*

2/ Analyse (bron: Algemene Directie Statistiek):

- Alle indicatoren zijn in het algemeen positief. We zien een **toename van het aantal actieve ondernemingen in Brussel, dat de 100.000 overschreed** (voor de eerste keer sinds 2012)
- Vermindering van het aantal stopzettingen (met inbegrip van faillissementen).
- Immigratie: **meer ondernemingen kwamen zich vestigen in Brussel** (120 ondernemingen meer dan in 2015 → 2.500 ondernemingen in totaal). **Dit positieve resultaat wordt echter niet gecompenseerd door de weggetrokken ondernemingen (emigratie)**. Een heel groot aantal (meer dan 3.000) ondernemingen verliet het Brusselse grondgebied. Het netto migratiesaldo – dat altijd negatief is geweest in Brussel – was dus hoog in 2016. Dat moet echter genuanceerd worden: **het oprichtingscijfer van ondernemingen nam immers toe**. Dit oprichtingscijfer ligt hoger dan het gemiddelde van de voorgaande jaren. Tegelijkertijd **daalde het stopzettingscijfer**: het is lager dan in elk jaar sinds 2012. Bovendien komt het geleidelijk aan dichterbij het nationale gemiddelde (7%).
- Merk ten slotte op dat het Brusselse oprichtingscijfer (13%) groter blijft dan het Vlaamse en Waalse.
- Tegelijkertijd nam het aantal werkzoekenden af in het Brussels Gewest. Sinds 2014 neemt het aantal ingeschreven NWWZ's (niet-werkende werkzoekenden) elk jaar af. **Het aantal ingeschreven NWWZ's in december 2016 nam met 4% af ten opzichte van het voorgaande jaar. We stellen dezelfde trend vast voor het begin van dit jaar. In februari 2017 waren er 95.337 NWWZ's ingeschreven bij Actiris, ofwel 4% minder dan in februari 2016.**



3/ Sectorale analyse

➤ Hotelsector

Wat de omzet van de toeristische logiezen betreft, was de impact van de aanslagen erg groot, met een terugval van 25% tussen het tweede kwartaal van 2015 en het tweede kwartaal van 2016, die afneemt tot een terugval van 17% wanneer we het derde kwartaal van 2015 vergelijken met het derde kwartaal van 2016.

De aanslagen in Brussel veroorzaakten een vermindering van de bezettingsgraad in het BHG, met tussen de 20% en 29%, naargelang de maand in kwestie, tot in september 2016. Op grond van de [meest recente gegevens gepubliceerd door visit.brussels](#) kunnen we er redelijkerwijs van uitgaan dat de bezettingsgraad terug aan de stijgende hand is. In vergelijking met de waargenomen bezettingsgraad in 2015 en 2014, zijn de verminderingpercentages immers lager vanaf oktober 2016. In januari 2017 komen we uit op een terugval van slechts twee procentpunt.

➤ Detailhandel en restaurantsector

De evolutie van de omzet per kwartaal (bron: BISA) in de Brusselse **restaurantsector** toont verrassend genoeg een stijging met 5% aan tussen het derde kwartaal van 2015 en het derde kwartaal van 2016. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de invoering van de zogenaamde witte kassa.

Wat de faillissementen betreft, zien we echter een stijging, met 38 extra faillissementen in de eerste tien maanden van 2016 ten opzichte van de eerste tien maanden van 2015, en een totaal van 338 uitgesproken faillissementen van januari tot oktober 2016.

Wat de **detailhandel** betreft, is de totale impact eerder beperkt, met een terugval van 4% tussen het tweede kwartaal van 2015 en het tweede kwartaal van 2016, die afneemt tot een terugval van 3% wanneer we het derde kwartaal van 2015 vergelijken met het derde kwartaal van 2016.

Wat de evolutie van de faillissementen in deze sector betreft, zien we een duidelijke afname, met 43 uitgesproken faillissementen minder in de eerste tien maanden van 2016 dan in de eerste tien maanden van 2015, goed voor een vermindering van 13%.

➤ **Massaal beroep op tijdelijke werkloosheid**

De drie grote sectoren geïdentificeerd in het kader van de monitoring van de aanslagen (restaurantsector, toeristische sector¹, sector van de detailhandel) namen massaal toevlucht tot het stelsel van de tijdelijke werkloosheid, van de tijdelijke werkloosheid wegens overmacht en van de tijdelijke werkloosheid wegens overmacht naar aanleiding van de terroristische dreiging. **Tussen 01.11.2015 en 31.10.2016 werden 16.808 Brusselaars ondersteund door de RVA in het kader van het stelsel van de tijdelijke werkloosheid, ofwel twee keer zoveel als het aantal tijdelijke werklozen in de voorgaande periode (7.187).** De tijdelijke werkloosheid wegens overmacht had dan weer betrekking op 4.000 personen, ofwel 11 keer meer dan in de voorgaande periode.

Tot slot werden **1.036 personen ondersteund door de RVA in het kader van het stelsel van de tijdelijke werkloosheid wegens overmacht omwille van terroristische dreiging in de loop van de periode tussen november 2015 en mei 2016.**

Het merendeel van de personen ondersteund door de RVA in het kader van de eerste twee stelsels is tewerkgesteld in de toeristische sector – met inbegrip van logies – (=58% van de drie geïdentificeerde sectoren in 2015/2016) en de restaurantsector (=25% à 35% naargelang het gebruikte stelsel). De sector van de detailhandel vertegenwoordigt dan weer 8% van het eerste stelsel en 17% van het tweede. Het laatste stelsel (tijdelijke werkloosheid wegens overmacht naar aanleiding van de terroristische dreiging) heeft voornamelijk betrekking op de restaurantsector (50% in 2015/2016) en in mindere mate op de sector van de detailhandel (28%) en toeristische sector (22%).

De meest recente waarden gepubliceerd door de RVA met betrekking tot het stelsel van de tijdelijke werkloosheid en het stelsel van de tijdelijke werkloosheid wegens overmacht tonen aan dat deze stelsels nog erg veel gebruikt werden door de restaurantsector en de toeristische sector in de loop van de tweede helft van 2016 (gegevens tot in oktober). De sector van de detailhandel lijkt dan weer teruggekeerd te zijn naar de waarden die men waarnam in de voorgaande jaren.

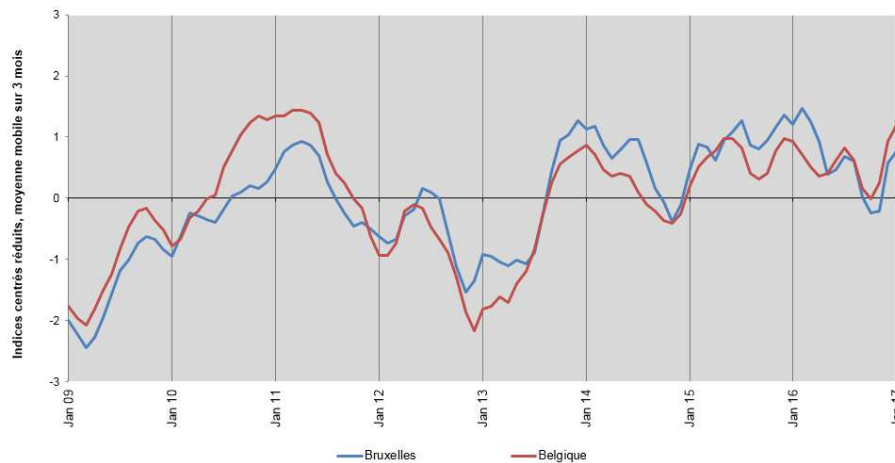
	11.2014 – 10.2015	11.2015 -10.2016
Tijdelijke werkloosheid	7.187	16.804
Tijdelijke werkloosheid wegens overmacht	354	4.000

¹ 55. Accommodatie (79); Reisbureaus, ... (79); Creatieve activiteiten, ... (90)

➤ **Ondernemers-/consumentenvertrouwen**

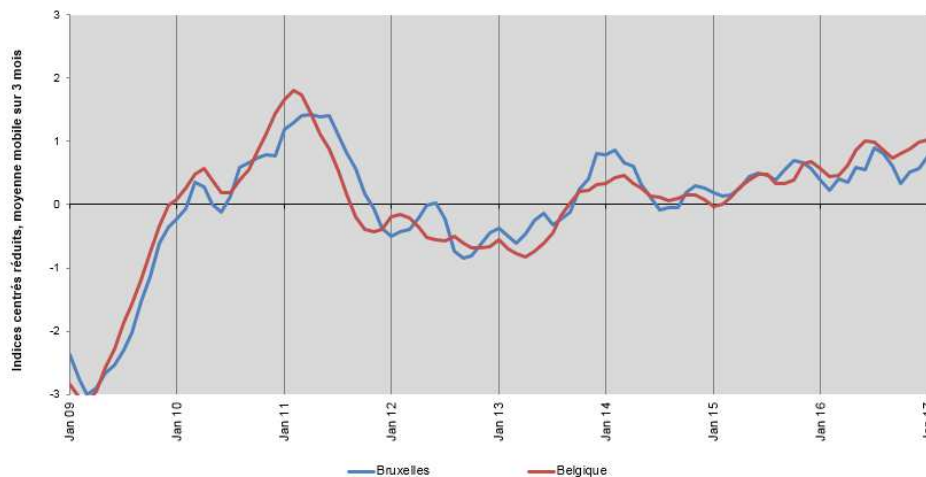
Het BISA publiceert de gegevens over het ondernemers-/consumentenvertrouwen door de waarden voor het BHG te vergelijken met die voor België. We stellen een herstel van het consumentenvertrouwen vast vanaf het begin van dit jaar, na een regelmatige verlaging ervan tijdens het jaar 2016 (maart tot november).

Indicator van het consumentenvertrouwen



Hoewel het consumentenvertrouwen in oktober 2015 redelijk laag was ten opzichte van het vertrouwen van de actieve ondernemingen in België, benadert het de waarden waargenomen op Belgische schaal in begin 2017.

Indicator van het ondernemersvertrouwen



Na een duidelijke verlaging van de economische activiteit in 2016, met name in het BHG, zien we een heropleving in het begin van het jaar.

Voor een bepaald aantal ondernemers was er een duwtje in de rug nodig om de neerwaartse golfbeweging op te vangen. De verschillende Brusselse economische instrumenten hebben hun rol

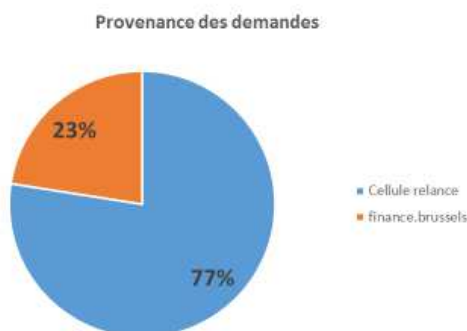
gespeeld en hun inspanningen gecoördineerd, met inbegrip van de privésector (met name het door BECI geleide Centrum voor Ondernemingen in moeilijkheden).

2/ Wat deed het Gewest? Resultaten van de ingevoerde maatregelen.

De Brusselse Regering reageerde meteen door vanaf april 2016 een reeks maatregelen goed te keuren met het oog op de ondersteuning van de Brusselse economie, die al hard getroffen werd door de *lockdown* na de aanslagen in Parijs. Het betrof maatregelen om de zelfstandigen en bedrijfsleiders in Brussel en de 19 gemeenten die een verlies van inkomsten te verduren kregen, te helpen. Ruimer gezien dienden ze ook om de economische dynamiek in het Gewest te vrijwaren.

Sinds 2 mei 2016 waren alle door het Gewest ingevoerde maatregelen operationeel. Sinds die datum richtten 324 ondernemingen zich tot het Gewest om inlichtingen, begeleiding of financiering te verkrijgen. De meerderheid van hen (77%) deed een beroep op de ingevoerde maatregelen. 23% kreeg steun door rechtstreeks beroep te doen op *finance.brussels* in het kader van hun aanvraag van een crisiskrediet.

324 sociétés bruxelloises ont fait appel aux mesures régionales de crise



- 324 sociétés ont fait appel aux mesures régionales de crise depuis le début de l'opération le 2 mai 2016.
- 77% (soit 251) des demandes ont été gérées par la cellule de relance.
- 23% (soit 73) ont fait appel à *finance.brussels* directement dans le cadre de leur demande de crédit de crise.

Van hen maakten 134 ondernemingen het voorwerp uit van een diagnose om hun voornaamste behoeften te identificeren en kregen 120 ondernemingen actieve steun (goed voor bijna 1.300 banen). Van alle ondernemingen die contact opnamen met het Gewest, kregen er 37% geïndividualiseerde begeleiding en 16% financiering. Onder hen waren er zeker die zowel begeleiding als een krediet kregen.

2.1. Begeleiding

➤ Instellen van een gerichte gewestelijke communicatie en informatieverstrekking via de dienst 1819.

Er werd specifieke communicatie naar het grote publiek georganiseerd door de dienst 1819, het enige loket voor informatieverstrekking en oriëntering van Brusselse ondernemers en de versterking ervan. De dienst 1819 heeft zijn team opgericht en uitgebreid. Voorts zette het een interactieve applicatie online; het betreft een zogenaamd **roadbook**, dat verklaringen van de gewestelijke maatregelen bevat, maar ook van de maatregelen getroffen door de federale regering, zoals de mogelijkheid tot een beroep doen op de tijdelijke werkloosheid of het uitstel van lasten (btw, bijdragen). Dit roadbook liet toe niet alleen de ondernemers zelf te informeren, maar ook alle betrokken tussenpersonen. Er werden verschillende ontmoetingen georganiseerd, bijvoorbeeld met boekhouders en fiscalisten, zodat zij op hun beurt hun klanten konden informeren over de aangeboden steunmaatregelen.

Doelstelling: de ondernemer getroffen door de negatieve effecten van de aanslagen zo snel mogelijk informeren en oriënteren

➤ Oprichting van een specifieke begeleidingscel bestemd voor kwetsbare ondernemers

De door Atrium en Impulse aangeboden diensten werden tijdelijk uitgebreid met een pool van multidisciplinaire experts die ter beschikking van de ondernemers werd gesteld om hen te begeleiden naargelang hun behoeften: *boekhoudkundige experts, juridische experts inzake sociaal en fiscaal recht, handelsrecht, vennootschapsrecht en handelshuurrecht, experts inzake verkoop & marketing/communicatie, experts inzake crisisbeheer, experts inzake bedrijfsplannen, financiële plannen en het verwerven van financiering, experts inzake overheidssteun en experts inzake inrichting van handelsruimten.*

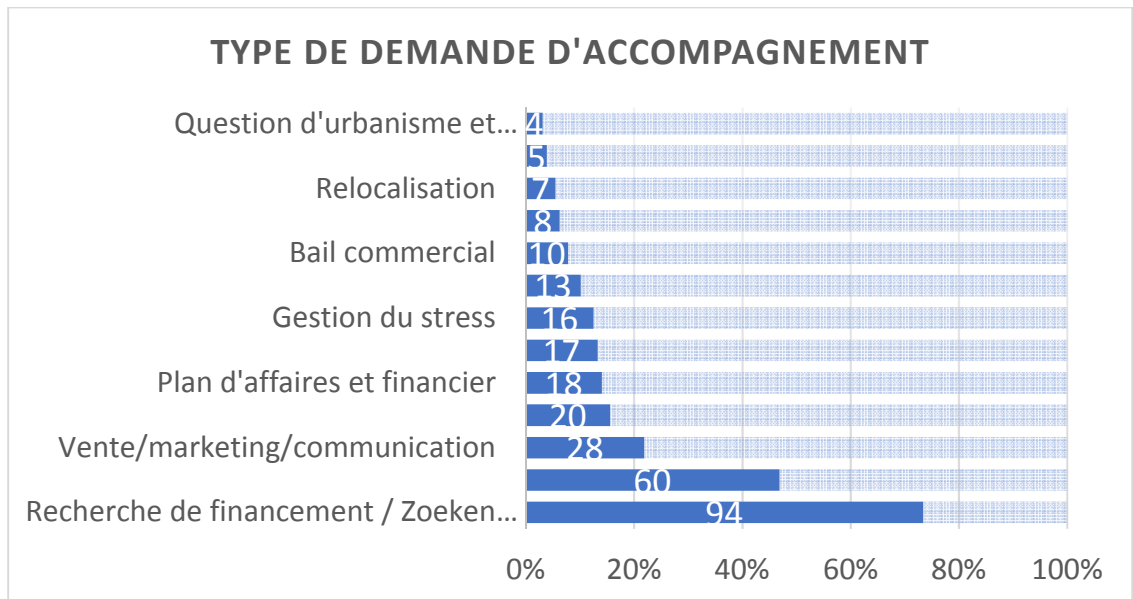
Doelstelling: een gerichte begeleiding aanbieden om financiële, juridische, administratieve en marketingoplossingen te vinden om de negatieve gevolgen van de context tegen te gaan (Impulse, Atrium, Centrum voor Ondernemingen in moeilijkheden). **Budget: 600.000 euro**

Het COM stelde, op hun verzoek, een **diagnose op voor 134 ondernemers**. 17% van hen werd rechtstreeks begeleid door het COM, **66% werd doorverwezen naar de "crisiscel"** om *specifieke* begeleiding te krijgen op grond van hun specifieke behoeften. Het betreft 95 ondernemers die gebruik konden maken van deze kosteloze begeleiding. Die werd soms verstrekt door verschillende experts (er werden 110 expertiseopdrachten ingezet om hen te begeleiden **met een expertise die op zijn minst gericht was** op hun behoeften: hun businessmodel verbeteren, financiering verkrijgen, hun online aanwezigheid en marketing verbeteren, juridisch advies krijgen, maar ook een volledige diagnose van hun verkooppunten, de grafische vormgeving van hun communicatietools herzien, toegang krijgen tot gewestelijke subsidies). Een jaar na de aanslagen is **deze begeleiding grotendeels (93% van de gevallen) voltooid**.

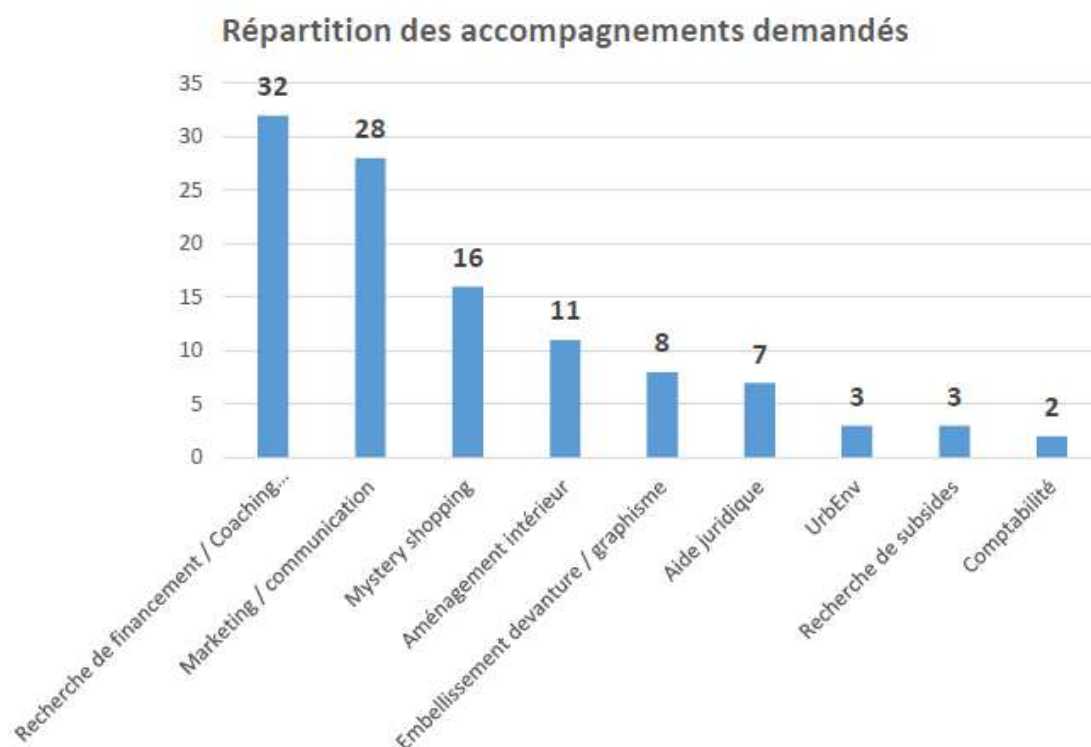
Het profiel van de ondernemers die specifieke begeleiding kregen:

- Ze runnen handelszaken (43%), restaurants (25%) en toeristische logiezen (10%).
- Ze zijn afkomstig uit Stad Brussel (44%), Elsene (16%), Sint-Gillis (7%), Schaarbeek (5%), Etterbeek (5%) en, in mindere mate, uit de andere gemeenten.
- De grote meerderheid zijn zko's; 78% heeft minder dan 6 werknemers (52% zijn ondernemingen van 2 tot 5 personen en 26% zijn zelfstandigen). Slechts 6% heeft meer dan 20 werknemers. Deze 95 ondernemingen zijn samen goed voor 550 banen.

We kunnen melden dat, tijdens hun eerste contact met het COM, 17% van deze ondernemers zeiden dat ze begeleiding nodig hadden bij het omgaan met stress.



Tot slot hadden hun behoeften inzake begeleiding hoofdzakelijk betrekking op het verwerven van financiering en het bepalen van een aflossingsplan.



2.2. Financiering

Via het Brussels Waarborgfonds stelde het Brussels Gewest zich borg voor ondernemingen die financiële problemen ondervinden door de aanslagen. Er werd ook een specifiek fonds voor crisiskredieten opgericht door finance.brussels (de GIMB: Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Brussel), bestemd voor de ondernemingen die gevestigd zijn in de getroffen zones.

➤ Financiële steun aan de ondernemingen (leningen)

Dit wil zeggen: een financiële steunmaatregel als antwoord op de financiële moeilijkheden veroorzaakt door een daling van activiteit naar aanleiding van de aanslagen. Er werden twee instrumenten ingevoerd; één voor zko's en een ander voor kmo's:

1/ Crisisleningen voor zko's voorgesteld door finance.brussels en gegarandeerd door het Brussels Waarborgfonds: kredieten van maximaal € 20.000 tegen een rente van 2%.

2/ Crisisleningen voor klassieke kmo's voorgesteld door finance.brussels en gegarandeerd door het Brussels Waarborgfonds: kredieten van maximaal € 250.000 tegen een rente van 4%.

Het betreft dus 54 dossiers die een akkoord verkregen van finance.brussels, voor een totaal bedrag van **€ 5.219.000**. 31 dossiers betreffen leningen van meer dan € 20.000. Dankzij de toegekende leningen konden **618 jobs** behouden blijven. De voornaamste **activiteitensectoren** die ondersteund werden via deze maatregelen zijn de horecasector en de sector van de detailhandel.

In totaal werden er 173 aanvragen voor een lening ingediend bij finance.brussels. De toekenningsvoorwaarden voor de leningen hielden verband met het aangetoonde omzetverlies. De

referentieperiode omvatte ook de periode voor de aanslagen, om rekening te houden met de problemen in verband met de lockdown na de aanslagen in Parijs. Van alle ingediende aanvragen van een lening, kreeg 31% een gunstig gevolg. 44% van de aanvragen werd geweigerd.

De geweigerde dossiers werden hoofdzakelijk geweigerd omdat het criterium van een **omzetsdaling met minimaal 30 %** niet werd bereikt, of omdat de terugbetalingscapaciteit op grond van de cijfers uit het verleden niet kon worden aangetoond, of nog omdat de onderneming al grote financiële problemen kende voor de lockdown in 2015.

Voor de overige 25% kwam het niet tot een beslissing van finance.brussels, omdat de bijkomende inlichtingen die gevraagd werden van de onderneming, nooit bezorgd werden, ondanks de aangeboden begeleiding.

➤ **Gewestwaarborg voor de liquiditeitskredieten**

Het toekennen van liquiditeitskredieten aan de ondernemers werd vereenvoudigd door een tijdelijke maatregel voor toekenning van specifieke waarborgen door het Waarborgfonds, die gericht waren op de getroffen sectoren en gebieden. Er was gepland dat deze financieringsdossiers zouden worden voorbereid met de hulp van de begeleidingsstructuren en in overleg met de banksector; voor de begunstigde ondernemingen zou voorzien worden in begeleiding en opvolging.

54 leningen werden gewaarborgd door het Fonds, voor een totaal bedrag van € 3.450.250. Geen enkele bank heeft een kredietaanvraag ingediend of gefaciliteerd.

➤ **Vervroegde uitbetaling van de premies voor de investeringsdossiers in het kader van de economische expansie**

Doelstelling: de liquiditeiten van de desbetreffende ondernemingen aanvullen door de premies te laten uitbetalen door Brussel Economie & Werkgelegenheid (BEW)

Perscontact: cbonbled@gov.brussels – 0499 51 26 31